

TEORII ASUPRA ORIGINII, CARACTERULUI ȘI FUNDAMENTULUI PROPRIETĂȚII

Ionela Simona Mircea

Asupra coordonatelor proprietății în timp și spațiu, controversa este o metodă iar discuția un rezultat. Element care începe odată cu viața pe pământ și care o determină, proprietatea, trebuie să o mărturisim, nu a ajuns nici astăzi într-un tipar fix.

De exemplu, unul dintre făuritorii spirituali ai revoluției franceze, Voltaire, spunea: „L'ésprit de propriété double la force de l'homme”¹.

Alt spirit luminat, Proudhon, aruncă în focul discuției formula: „La propriété c'est le vol”².

Deci, nu mai mult decât la câteva decenii diferență, în aceeași țară, se poate vedea cum semnificația aceleiași noțiuni e în întregime transformată, pentru a reveni mai târziu sub înfățișarea de la început, mai mult sau mai puțin evoluată.

Registrul controversei este unul dintre cele mai mari pe care o realitate socială, economică sau juridică îl poate avea. De la „esse” la „non esse” mințile omenesci au încrucișat spadele spiritului. Dar totuși, în pofida tuturor negărilor, proprietatea există, mai mult, este scheletul pe care viața se sprijină sub toate aspectele ei individuale sau colective, primitiv sau civilizat, organizat sau anarhic.

Încă de la începutul existenței sale, omul a simțit nevoia să-și apropie anumite lucruri, să obțină anumite obiecte pentru a-și putea face traiul mai ușor. Necesitatea și dorința de „a avea” l-au făcut pe om să ridice arma asupra semenului său. Este în ființa fiecărui om această dorință de a se simți stăpân pe ceva. Este afirmarea geniului uman în a stăpâni materia, în a fi deasupra ei și de a se simți oarecum independent de împrejurări și fapte care dacă nu-l terorizează îi limitează elanurile și dorințele³. Acest „a avea” a stimulat emulația dintre oameni, a adus progresul societății omenesci și tot el este acela care a animat de-a lungul mileniilor de viață ale omenirii conflictele dintre popoare.

Vorbind despre proprietate, Proudhon întrebuințează acente exclamative care exprimă întreaga sa grandoare: „Proprietatea, spune el, chestiune formidabilă prin interesele pe care le pune în joc, poftele pe care le deșteaptă, teoriile pe care le face să se nască. Proprietatea, cuvânt teribil prin numeroasele accepțiuni pe care limba noastră i le atribuie, echivocurile pe care le permite, non-sensurile pe care le tolerează”⁴.

Am putea spune deci, parafrazând cuvintele lui Proudhon, că în proprietate constă secretul constructiv al omenirii, după cum tot proprietatea conține și germenul ei distructiv.

Lăsând la o parte constatarea unanim recunoscută că proprietatea este un fapt universal și că există la toate popoarele din cele mai îndepărtate timpuri, natural într-o formă care nu mai departe se poate asemana cu ceea ce societatea modernă înțelege astăzi, și că această noțiune și-a găsit aplicarea la început numai la anumite lucruri urmând ca pe măsura dezvoltării societății noțiunea ei să se extindă și la altele, suntem de acord cu doctrinarul acestei probleme, M. A. Thiers, că proprietatea a apărut mai întâi

¹ M. Musceleanu, Evoluția dreptului de proprietate, Tipografiile Române Unite S.A., p. 5-6.

² Ibidem.

³ D. Gh. Teodorescu, Funcțiunea proprietății, București, 1941, p. 3; I. V. Tocitu, Considerațiuni asupra originii dreptului de proprietate, Brașov, 1946, p. 2

⁴ P. J. Proudhon, Théorie de la propriété, Paris, 1866, p. 2.

ca un fapt și apoi ca idee, idee mai mult sau mai puțin clară după gradul de civilizație la care au ajuns popoarele⁵. Dar întrebarea care se pune este cum s-a născut și cum se justifică dreptul de proprietate?

În legătură cu primul aspect trebuie precizat de la început că până să se ajungă la recunoașterea celor trei attribute ale proprietății, usus, fructus și abusus pe care le menționează și art. 480 Cod civil a fost nevoie de un lung șir de frământări, uneori de mișcări sociale, numărul beneficiarilor acestora reducându-se din ce în ce mai mult pe măsură ce populația se înmulțea.

În procesul de evoluție a proprietății se pot distinge trei faze: faza proprietății colective, faza proprietății familiale și faza proprietății individuale⁶. Ar fi greu, dacă nu imposibil, să determinăm în timp când sfârșește una și când începe cealaltă, desfășurarea lor fiind în funcție de o serie întreagă de considerațiuni locale și speciale care adeseori au dus la o suprapunere a lor. Putem totuși observa că, cu cât un popor a cunoscut mai devreme fiorii civilizației și a căutat să se integreze în ritmul ascendent al progresului, cu atât mai devreme s-a lepădat de formele vechi de proprietate pentru a adopta forma cea nouă.

Dacă în ceea ce privește bunurile mobile teoreticienii au căzut de acord că acestea au fost deținute de la început cu titlu individual, teoriile formulate în legătură cu proprietatea asupra pământului s-au grupat în două curente.

A existat un curent al celor care au absolutizat ideea proprietății colective. Primul care a avansat această idee a fost Platon; el a formulat critici severe și importante rezerve referitoare la apropierea privată și mijloacele juridice de dobândire a bunurilor. Concepția a fost dezvoltată de către părinții Bisericii, utopiștii Renașterii (Thomas Morus, Thomaso Campanella) iar mai târziu de Babeuf, Bazard, Proudhon. Ba mai mult, Marx, Engels și alții după ei au formulat atacuri virulente, pe baze ideologice, împotriva dreptului de proprietate privată ca fiind generator de exploatare a omului de către om. Ei au susținut necesitatea obiectivă a comunizării bunurilor, mai ales a mijloacelor de producție⁷.

Apărătorii proprietății private, cum au fost Aristotel, Auguste Comte sau John Stuart Mill și alții, au subliniat avantajele proprietății private pe care au privit-o ca pe un stimul economic, ca pe un izvor de bogăție, prosperitate și bunăstare socială, ca pe o garanție a libertății individuale⁸.

Fustel de Coulanges, Baden Pawel, Paul Giubaud, J. Toutain și alții susțin că la origine, proprietatea privată a fost prima formă sub care a fost deținut pământul, iar Emile de Laveleye, Henry Sumner Maine, Maxim Kovalesky, Baronul Haxthausen, Paul Violet și alții, din contră, sunt de părere că la-nceputul societății, pământul a fost deținut într-o formă colectivă și că numai în decursul timpului, pe măsură ce societatea omenească a evoluat s-a trecut mai întâi la o formă de proprietate privat-familială și mai târziu la una privat-individuală⁹.

Susținătorii teoriei individualiste își bazează cercetările pe existența proprietății individuale în Roma veche și-n Grecia antică, iar susținătorii teoriei colectiviste pe

⁵ M. A. Thiers, *De la propriété*, Paris, 1868, p. 2.

⁶ E. de Laveleye, *La propriété et ses formes primitives*, Paris, 1923; Chénou, *Les désmembres de la propriété foncière avant et après la Révolution*, Paris, 1923, în G. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale*, București, 1947, p. 237.

⁷ L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, București, 1996, p. 31.

⁸ Ibidem, p. 32.

⁹ I.V. Tocitu, op. cit., p. 176 și urm.

existența la unele popoare primitive, contemporane epocii moderne, a unor instituții cu caracter colectiv în ceea ce privește pământul.

Dacă am fi forțați să vorbim despre proprietate numai în sensul definiției date de jurisconsultii romani, adică luând în considerare numai atributele acestei noțiuni, usus, fructus și abusus, desigur că cercetarea ar fi limitată ca spațiu, iar sarcina de a da răspuns întrebării formulată mai sus, mult ușurată. Am fi în acest caz de acord cu Fustel de Coulanges în a spune că proprietatea a fost la origine individuală și că numai în decursul timpului a îmbrăcat forme comunitare¹⁰. Și poate, chiar în acest caz am admite, așa cum de altfel nici acest scriitor nu poate să conteste, coexistența la anumite popoare a anumitor comunități agrare.

De asemenea, dacă ne-am situa pe poziția sociologului belgian Emile de Laveleye sau a jurisconsultului englez Henry Sumner Maine, sau dacă ne-am duce cu gândul înapoi cu câteva secole în urmă la marka germană, allmend-ul elvețian, mirul rusesc sau zadruga sârbească, am conchide probabil la fel ca și ei, că la originea societății, ca primă formă de proprietate asupra pământului a fost proprietatea colectivă¹¹.

Și cu siguranță, am comite o mare greșală, încercând să generalizăm teoria colectivistă și constituind astfel fundamentul tuturor societăților umane primare ca fiind proprietatea comunitară. Căci, enorma greșală și a susținătorilor teoriei individualiste și a susținătorilor teoriei colectiviste este încercarea de a generaliza teoria lor la toate populațiile primitive. S-a ignorat și de unii și de alții faptul că împrejurări și condiții de viață diferite au permis unor populații să adopte la început proprietatea individuală, iar altora proprietatea colectivă, că la fel, aceste condiții de viață specifice au determinat anumite popoare să treacă mai ușor de la o formă de proprietate la alta, pe când aceiași specific în felul de viață, în relieful solului, în organizarea socială, al altor popoare, le-au forțat să rămână mai mult timp la o singură formă de proprietate.

Datorită acestei stări de lucruri, cercetătorul neavizat cu greu va putea să rămână la o formulă pentru a nu fi atras de alta. Proprietatea colectivă cu tot convoiul ei de argumente, proprietatea individuală cu tot arsenalul de care dispune, împiedică pe omul de drept care caută un sens, dacă există, al proprietății în sine, să-l și găsească.

În legătură cu cel de-al doilea aspect al întrebării, acela al legitimării dreptului de proprietate, răspunsurile date au fost deosebit de diverse. S-au conturat în timp mai multe teorii pentru a justifica dreptul de proprietate. Au existat voci care au afirmat dreptul natural ca fundament al proprietății. Au fost privite ca fundament al dreptului de proprietate ocupațiunea, legea, munca, contractul social. Nu puțini au fost cei care au justificat dreptul de proprietate prin utilitatea și forța socială pe care o reprezintă.

1. Dreptul natural ca fundament al proprietății

Primul care a făcut să se nască ideea proprietății din dreptul natural a fost Aristotel. El a spus că natura a creat totul pentru existența omului. Ea, natura nu face nimic incomplet; creând pe om i-a dat și posibilitatea să trăiască. Venind pe pământ, omul a găsit pregătite de natură toate bunurile strict necesare existenței lui. Dobândirea lor, trecerea lor în proprietate nu a necesitat nici o muncă în afară de simplul efort al omului de a și le apropria. Tot ceea ce depășea prima necesitate, pentru Aristotel a însemnat bogăție și nu proprietate, căci surplusul de bunuri dă naștere la schimb. În teoria sa asupra proprietății, Aristotel a făcut deci o distincție între lucrurile de primă necesitate și celelalte. După el proprietatea nu este decât un instrument al existenței, în

¹⁰ F. de Coulanges, *Cetatea antică*, vol. I, București, 1984, p. 65.

¹¹ I. V. Tocitu, op. cit., p. 176 și urm.

timp ce bogăția este o multiplicitate de instrumente¹². El a numit proprietatea o dobândire naturală, nefăcută în dauna altuia. A pus originea bogăției, a proprietății abuzive, în comerț. A combătut astfel, cu mii de ani în urmă, teoria lui Adam Smith care va susține că, comerțul nu produce prin el o valoare. Aristotel a explicat acest fapt spunând cu brutalitatea adevărului că „virtutea are dreptul de a uza până la un oarecare punct chiar de violență, căci victoria presupune o superioritate”. Iată cum dreptul de proprietate își proclamă prin forță superioritatea sa.

Aristotel a văzut așadar proprietatea ca o dobândire naturală și legitimă a obiectelor de primă necesitate. Tot ce trece de prima necesitate devine abuz și este contra naturii, este o proprietate nenaturală. Totuși printr-un paradox, tocmai această proprietate este astăzi apărată de lege.

Mai târziu, Fichte, Hegel, Kraus, Portalis, etc consideră și ei, mergând pe drumul deschis de Aristotel, că proprietatea este un drept natural al omului.

Fichte a subliniat că transformarea lucrurilor prin propriile noastre eforturi constituie adevărata bază juridică a proprietății și singura naturală¹³.

Kraus a privit proprietatea ca pe un drept natural și ca pe o condiție necesară libertății și dezvoltării individuale¹⁴.

După Hegel fiecare individ trebuie să aibă o proprietate. Proprietatea este o condiție a vieții și a dezvoltării omului; ea este bazată chiar pe natura omului și trebuie să fie considerată ca un drept absolut și primitiv care nu rezultă din nici un act exterior ca ocupația, munca sau contractul. Dreptul de proprietate este rezultat din însăși natura omenească. E suficient să se constate că ești om pentru a te putea bucura și de dreptul de proprietate¹⁵.

În concepția lui Portalis proprietatea este dreptul natural care rezidă în noi înșine și tocmai din cauza acestui caracter al său este indispensabilă tuturor oamenilor.

Pentru Sf. Toma din Aquino „proprietatea nu este impusă de dreptul natural ci este conformă cu acest drept”¹⁶.

Admițând această teorie naturalistă asupra dreptului de proprietate al omului, înseamnă oare a contesta dreptul la existență al celorlalte viețuitoare? Nu au venit și ele pe pământ în virtutea aceluiași drept natural? Dacă toți oamenii au același drept la lucrurile care sunt în natură, aceasta nu înseamnă de fapt că fiecare nu are nimic, dreptul unuia anihilând dreptul celui alt?¹⁷

2. Ocupațiunea ca fundament al proprietății

Interesantă este teoria ocupațiunii privind justificarea dreptului de proprietate, conform căreia devine proprietar primul ocupant al unui bun, acela care simte în primul rând nevoia de a și-l apropria. Aceasta a fost și teoria jurisconsultilor romani care au susținut că la origine pământul a fost un „res nullius” iar primul ocupant devenea și proprietarul lui. Romanii au considerat ca „res nullius” și pământurile popoarelor cucerite¹⁸. Ocupația naturală a acestor pământuri și războaiele au fost elemente de

¹² M. Musceleanu, op. cit., p. 7.

¹³ I. N. Boiangiu, Studiu comparat asupra dreptului de proprietate în legislația individualistă și comunistă, Teză de doctorat, Craiova, p. 75.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ ***Istoria filosofiei moderne, vol. II, București, 1938, p. 290.

¹⁶ V. Jinga, Istoria doctrinelor economice, curs litografiat, p. 18-19.

¹⁷ N. Bazilescu, Ordinea socială și adversarii ei, București, 1938, p. 75.

¹⁸ E. Cernea, E. Molcuț, Drept roman, București, 1994, p. 165.

sprijin ale proprietății în teoria romană¹⁹. Această teorie a fost reluată și dezbătută mai târziu, printre adepții săi trebuind să fie trecut în prima linie Hugo Groțius²⁰.

Concepția romană cu privire la proprietate este cu atât mai interesantă cu cât trece peste teoria creștină, teorie pe cât de frumoasă pe atât de neconformă cu realitatea practică. În vreme ce Apostolii au pus bazele acestei teorii profesând caritatea, abandonul bogățiilor și mila, biserica a strâns și strânge cu sau fără drept mari bogății. Istoria statului pontifical arată în acest sens o realitate opusă celei pe care a propovăduit-o.

Teoria ocupațiunii ca fundament al proprietății explică proprietatea prin dreptul primului ocupant, o consecință a unui drept natural. Dar faptul de a consacra drept proprietar pe primul ocupant al unui imobil ce poate însemna altceva decât a da premiul de cursă violenței și inechității, adică celui mai tare? Prin ea însăși, ocupațiunea însă, nu e decât un fapt care nu poate pretinde mai mult decât calitatea de a întreține și de a susține ideea de posesiune, dar nu și de a justifica dreptul de proprietate.

Ocupațiunea în legislația noastră ca și în cea franceză nu e decât un mod de dobândire a proprietății, și nu fiindcă ar fi vorba de un merit ci pentru că legiuitorul i-a recunoscut acest efect.

3. *Legea ca fundament al proprietății*

Instituție de drept civil, proprietatea a părut a-și găsi temeiul în însăși textul legii. În concepția tuturor celor care au privit legea ca fundament al proprietății, legea nu numai că proteja proprietatea ci făcea proprietatea să se nască determinând-o, dându-i rangul și întinderea pe care o ocupă în drepturile cetățeanului²¹.

În acest sens, Kant a considerat că înaintea legii proprietatea nu există, iar dacă există este numai „Idee”. Proprietatea, în optica susținătorilor acestei teorii, este ceea ce legea a vrut ca ea să fie, deoarece legea o recunoaște, legea o proclamă, legea o sancționează.

Printre susținătorii acestei teorii îi amintim pe: Montesquieu, Bentham, Mirabeau, Tronchet, Robespierre...

„După cum oamenii au renunțat la independența lor naturală pentru a trăi sub legile politice, spunea Montesquieu, ei au renunțat la comunitatea naturală a bunurilor pentru a trăi sub aceea a legilor civile. Aceste prime legi le-au dobândit libertatea”²².

Bentham în al său tratat de legislație a susținut că: „Proprietatea și legea s-au născut împreună și vor muri împreună. Înaintea legilor nici o proprietate, îndepărtați legile, orice proprietate va înceta”²³.

În 1789, în Adunarea Constituantă, Mirabeau a declarat că pentru el o proprietate particulară este un bun dobândit în virtutea legii²⁴.

Pentru Robespierre, dreptul de proprietate nu a fost altceva decât dreptul fiecărui cetățean de a se bucura de partea lui de bunuri ce-i este garantată de lege²⁵.

Tronchet, unul dintre redactorii Codului civil francez, a subliniat că singurul așezământ al societății îl reprezintă legile convenționale care singure pot forma izvorul dreptului de proprietate²⁶.

¹⁹ I. V. Tocitu, op. cit., p. 191.

²⁰ H. Grotius în Despre arta războiului subliniază că: „Deținerea solului este un fapt pe care singură forța îl face respectat până când societatea ia un mână și consacră cauza deținătorului; atunci, sub imperiul acestei garanții sociale faptul devine un drept, acest drept este proprietatea”.

²¹ E. de Laveleye, Histoire du droit de propriété, Paris, 1938, p. 69.

²² Montesquieu, Despre spiritul legilor, vol. I, București, 1970.

²³ M. Block, Dictionnaire de la politique, Paris, 1884, p. 711.

²⁴ I. V. Boangiu, op. cit., p. 50.

²⁵ Ibidem, p. 51.

²⁶ Ibidem, p. 52.

Nu putem fi de acord cu susținătorii acestei teorii. Proprietatea a existat cu mult timp înaintea legii. Legea nu a făcut decât să recunoască un fapt, să-i dea forma și înțelesul juridic. Legile, după cum însuși Montesquieu a subliniat, „sunt raporturi necesare care derivă din natura lucrurilor”²⁷. Deci legile nu fac decât să consacre acest raport care există între om și materie. Legile apără și garantează dreptul de proprietate în contra oricăror încălcări ilegale. Legea nu poate crea dreptul, ci dreptul creează legea.

Dacă am admite o asemenea teorie ar trebui să admitem că toate inechitățile sociale ar fi legitime dacă sunt consacrate în texte pozitive de legi. Este o teorie periculoasă pentru că limita restricțiilor e condusă de arbitriul legiuitorului. De aceea rolul creator al legiuitorului este redus la rolul unui arbitru care-n limitele prestabilite reglementează acest drept. În condițiile în care proprietatea ar fi un rezultat exclusiv al legii, și principiile de bază ale proprietății ar deveni discutabile și echivoce.

4. *Munca privită ca fundament al proprietății*

O altă teorie emisă pentru a justifica dreptul de proprietate a fost susținută de filosofii J. Locke, M. A. Thiers, de economiștii clasici englezi în frunte cu A. Smith, D. Ricardo, de J. B. Say de Bastiat, de școala socialistă. În general, pentru filosofi și economiști, ideea de proprietate se prezintă sub o înfățișare cu totul deosebită, proprietatea fiind justificată de ei prin ideea de muncă, prin faptul că omul care valorifică materia primă din natură, în mod firesc ar avea dreptul asupra produsului muncii sale, acesta nefiind altceva decât un plus de valoare pe care materia primă a câștigat-o prin munca sa exclusivă.

Economiștii J. B. Say de Bastiat a văzut în proprietate principiul progresului și al vieții²⁸. Ridicându-se împotriva afirmației lui Proudhon că una peste alta, în cele din urmă, proprietatea este un furt, a declarat insistând pe această idee că, Dumnezeu care a creat omul sociabil i-a dat și mijloacele pentru a-și împlini destinul, adică proprietatea.

Economiștii clasici englezi și mai târziu reprezentanții școlii socialiste, arătând că munca nu este în mod just retribuită, că muncitorii sunt exploatați în mod inuman de către capitaliști, au cerut înlăturarea proprietății private prin socializarea ei.

Este adevărat că-n procesul de producție participă atât întreprinzătorul, cât și capitalistul, precum și cel ce depune munca, fiecare dintre aceștia urmând să-și ia partea sa, capitalul primind dobânda, natura fiind compensată prin rentă, munca remunerată prin salariu, iar întreprinzătorul prin participare la beneficiul net. Dar nu e mai puțin adevărat că acest proces de repartitie nu se desfășoară în mod ideal, dată fiind inferioritatea în care se află unul dintre acești doi factori și îndeosebi factorul muncă. De aici atacurile partidelor muncitorești care au pretins sub o formă sau alta ca mijloacele de producție să înceteze de a mai fi obiectul proprietății privat-individuale spre a aparține întregii colectivități prin naționalizare.

Dacă această teorie își poate găsi o aplicare în ceea ce privește bunurile mobile care pot fi privite ca un produs al efortului uman, în ceea ce privește pământul, solul, cheștiunea este discutabilă. Pământul cu majoritatea facultăților lui productive nu este o creație a muncii sau a inteligenței umane, el este un produs al naturii. Conform acestei teorii, omul poate fi considerat proprietar al pământului în măsura în care a investit în el un capital oarecare, o anumită muncă pentru a-l face mai productiv. Privită sub acest punct de vedere, spune Gustav Schmoller în „Politique sociale et économie politique”, „proprietatea este azi atât operă socială cât și a individului; sunt grupe de indivizi care au creat-o, ea nu este fructul unei activități comune foarte complexe”²⁹.

²⁷ G. Luțescu, Teoria generală a drepturilor reale, București, 1947, p. 252.

²⁸ Ibidem.

²⁹ G. Schmoller, Politique sociale et économie politique, Paris, 1902, p. 79.

Adept al acestei teorii, Thiers a considerat că omul aruncat gol pe pământul gol, trece de la mizerie la abundență prin exercițiul unor facultăți puternice pe care i le-a dat Dumnezeu. „Acele facultăți alcătuiesc o primă proprietate inseparabilă de el; din exercițiul lor se naște o a doua proprietate constând din bunurile acestei lumi, mai puțin aderente sufletului său, dar mai respectabile, dacă este posibil, căci prima proprietate îi vine de la natură și cealaltă proprietate din lucrul său, și chiar prin aceasta este mai puțin aderentă, având nevoie de a fi în mod normal garantată de societate, pentru ca omul, sigur că va posedea fructul eforturilor sale, să lucreze cu încredere și ardoare”³⁰.

Thiers, deși susținător al teoriei muncii privind justificarea dreptului de proprietate, a admis și existența dreptului natural în ceea ce privește prezența anumitor facultăți care alcătuiesc, cum spune el, prima proprietate. El nu a neglijat nici importanța legii în menținerea și garantarea acestui drept. Mergând mai departe, el a conchis că oricare proprietate trebuie să aibă la origine munca, iar dacă totuși nu o are, a considerat că nu va întârzia, cu timpul, să-și găsească justificarea în ea.

Dar susținând justificarea prin muncă a proprietății, Thiers a recunoscut și-n fraudă și violență un mijloc de a deveni proprietar. Contra acestui mijloc a ridicat puternic glasul său, cerând legi draconice, care să împiedice această modalitate de acaparare a bunurilor.

La noi, Gh. Tașcă a combătut vehement teoria muncii formulată de Smith, Ricardo, Thiers și ceilalți. El a spus că munca nu poate justifica proprietatea individuală, dimpotrivă, justificarea prin muncă duce la tăgăduirea dreptului de proprietate individuală³¹. Conform principiului diviziunii muncii, de esența unui sistem de producție modern, la realizarea celui mai simplu lucru participă sute, mii de indivizi. Dacă lucrătorul ar trebui să fie proprietarul obiectului produs prin munca sa, muncile tuturor acumulându-se asupra aceluiași obiect, ar atrage spoliери succesive sau cel puțin o acumulare de proprietăți suprapuse asupra aceluiași obiect. Generalizarea acestei teorii nu ar fi deci justă³².

5. Contractul social ca fundament al proprietății

După Rousseau, omul a avut la început viața unui animal, limitat la senzațiile simple, departe de a profita de darurile pe care natura i le-a oferit și departe de a se gândi să i le smulgă. În timp, însă, s-au ivit noi greutăți și omul a fost nevoit să le învingă. Starea primitivă nu putea dăinui. Singurul mod de autoconservare a fost ca oamenii să-și cunoască forțele pentru a învinge orice rezistență, făcându-le să acționeze într-un deplin acord. „A găsi o formă de asociație care să apere și să protejeze cu toată forța comună persoana și bunurile fiecărui asociat, și în cadrul căreia fiecare dintre ei, unindu-se cu toți, să nu asculte totuși decât de el însuși, și să rămână tot atât de liber ca și mai înainte”³³, aceasta a fost considerată de Rousseau problema fundamentală a omenirii, căreia i-a găsit ca soluție formula contractului social.

„Fiecare din noi pune în comun persoana și toată puterea lui sub conducerea supremă a voinței generale; și primim în corpore pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului”³⁴, aceștia sunt termenii în care se poate exprima sintetic formula pactului social a lui Rousseau.

³⁰ M. A. Thiers, op. cit., p. 81-82.

³¹ Gh. Tașcă, Probleme economice și financiare, București, 1927, p. 184-186.

³² Ibidem.

³³ R. Munteanu, Iluminismul, București, 1971, p. 55.

³⁴ Ibidem, p. 57.

Pasajul trebuie să fie înțeles în felul următor: fiecare individ cedează comunității drepturile sale, dar, în același timp, fiecare devine membru al comunității și ca parte a comunității primește în dar drepturile tuturor celorlalți membrii, legați în mod indivizibil de întreg. Corpul social apare ca o adevărată persoană avându-și eul și voința, dar în acest eu comun fiecare individ se regăsește pe sine, colectivitatea pentru Rousseau nefiind o ființă situată în afara indivizilor.

Critica ce se poate aduce acestei teorii este următoarea: convenția nu poate să creeze un drept cu caracter general cum este și dreptul de proprietate, căci ea însăși nu are valoare decât atunci când este conformă cu ideea de justiție socială.

Or este lucru verificat istoricește că societățile nu au fost întemeiate pe libera voință a oamenilor ci prin forță, și de aceea ideea pactului social a lui Rousseau nu poate justifica și nici constitui fundamentul real al proprietății. Teoria nu este deci decât o tautologie.

6. *Teoria utilității sociale*

Au fost numeroase voci care au încercat să demonstreze teoria conform căreia proprietatea se justifică prin funcția sa socială.

John Stuart Mill de pildă, a subliniat că natura face ca proprietatea să fie necesară și să fie considerată ca un stimulent fără de care nici un om nu ar voi să lucreze și n-ar economisi pentru sine însuși.

În același timp numeroși au fost cei care au susținut că proprietatea merită și trebuie să fie considerată, fiindcă ea se legitimează și se justifică prin evoluția ei, prin nevoile sociale care au impus-o și cărora ea le-a dat deplină satisfacție, prin utilitatea și forța socială pe care o reprezintă, prin aportul pe care îl aduce alături de familie la închegarea și dezvoltarea societății, prin aceea că în toate manifestările, în ultimă instanță, ea este o condiție esențială a progresului și a vieții umane. Suprimând-o s-ar lovi de moarte spiritul de economie și de inițiativă, s-ar distruge stimulentul cel mai puternic al activităților omenești.

Nu trebuie uitat meritul proprietății de a răspunde celui mai elementar sentiment de demnitate și umanitate, care împinge omul pe panta ambiției și a dorinței de mai bine. Proprietatea este o măsură corectă a capacității, a posibilităților de creație și de producție ale fiecăruia, care toate, în ultimă analiză, converg spre realizarea binelui general.

Teoria prezintă avantajul că permite perfecționarea succesivă a acestei instituții prin eliminarea inechităților și a tot ceea ce nu este conform interesului general. Această teorie pare a fi în fapt cea mai solidă.

Societatea chiar dacă revendică în drept o stăpânire asupra pământului n-ar putea face nimic mai bun și în interesul tuturor decât de a trece dreptul său tuturor acelor care vor putea scoate cel mai mare folos din aceste pământuri. Ori până în ziua de astăzi indivizii au reușit cel mai bine în acest sens și până la proba contrarie, putem socoti că sunt cei mai apti în a îndeplini această funcție socială³⁵.

Este evident că noțiunea de proprietate a evoluat în elementele ei intrinseci și nu se poate face abstracție de realitățile economico-sociale care o marchează, impunându-i-se o transgresare de la caracterul individual spre ideea de funcție socială de corelare a interesului individual cu cel general, al societății. Cel mai adesea, această idee se reflectă astăzi în reglementările de ordin constituțional.

Fără a mai ampifica importanța discuțiilor purtate de-a lungul timpului asupra originii și fundamentului abstract al proprietății, un lucru este cert, că: „proprietatea este un fapt istoric și social, persistent, necesar și neînălăturabil, care s-a transformat fără a pieri și care trebuie primit ca atare”³⁶.

³⁵ Ch. Gide, Curs de economie politică, vol. II, București, 1929, p. 328.

³⁶ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, Tratat de drept civil român, vol. II, București, 1997, p. 7.

THEORIES ABOUT THE ORIGIN, CHARACTERISTIC AND BASIS OF PROPERTY

Summary

Controversy is a method and discussion a result in what concerns the property's coordinates in time and space. Element wich begins at the same time with life on Earth and which determines it property, we must confess, does not have a fix frome not even today.

The controversy's register is are of the biggest wich a social, economic or juridicalreality may have. From „esse” to „non esse” human minds have crossed the spirit's words. Despite all negations, property exists, more it is the support on wich life leans against under all its individual or collective aspects, primitive or civilized, organized or anarchic; natural right, occupation, law, work, social contract, utility, were considered to be at the origin of property, in time. (Traducere: Adina Goşa)